

Pomáhající komunikační vztahy ve výchovných zařízeních

Pavel Náplava

Bakalářská práce
2010

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně

Fakulta humanitních studií

Ústav pedagogických věd

akademický rok: 2009/2010

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: **Pavel NÁPLAVA**

Studijní program: **B 7507 Specializace v pedagogice**

Studijní obor: **Sociální pedagogika**

Téma práce: **Pomáhající komunikační vztahy ve výchovných zařízeních**

Zásady pro vypracování:

Zpracování teoretické části práce, klíčové pojmy práce a jejich rozbor.

Stanovení cíle výzkumu, výzkumného problému, údaje o výzkumném souboru, volba metod, provedení výzkumu.

Zpracování získaných dat a vyhodnocení výzkumu.

Přijetí odpovídajících závěrů.

Rozsah práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

KOPŘIVA, K. Lidský vztah jako součást profese. 2. vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-150-9.

KŘIVOHLAVÝ, J. Mít pro co žít. 1. vyd. Praha: Návrat Domů, 1994. ISBN 80-85495-33-3.

MATĚJČEK, Z. Co, kdy a jak ve výchově dětí. 1. vyd. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.

MIKULAŠTÍK, M. Komunikační dovednosti v praxi. 1. vyd. Praha: Garda, 2003. ISBN 80-247-0650-4.

NELEŠOVSKÁ, A. Pedagogická komunikace v teorii a praxi. 1. vyd. Praha: Garda, 2005. ISBN 80-247-0738-1.

PLAŇAVA, I. Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy, dovednosti, poruchy. Praha: Garda, 2005. ISBN 80-247-0858-2.

Vedoucí bakalářské práce:

PhDr. Pavel Opatrný

Ústav pedagogických věd

Datum zadání bakalářské práce:

18. ledna 2010

Termín odevzdání bakalářské práce:

7. května 2010

Ve Zlíně dne 18. ledna 2010

prof. PhDr. Vlastimil Švec, CSc.
děkan

Mgr. Soňa Vávrová, Ph.D.
vedoucí katedry

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby¹⁾;
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3²⁾;
- podle § 60³⁾ odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60³⁾ odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 7.5.2010

.....
David Nejlara

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevydělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlázení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacímu zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst.

3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užit či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Bakalářská práce se zabývá vztahy dětí dětského domova, které jejich životy spojuje stejné prostředí z výchovného zařízení. V teoretické části se věnuji: charakteristikám především mezilidských vztahů, prvkům vyskytujících se nejčastěji v komunikační situaci, výchovným zařízením, rodinných dětských domovů a významu slova pomáhat. Praktická část se zaměřuje odhalení používaných prvků v komunikaci u vybraných mladistvých, jejich vliv v použití ve vztazích a výchově, a dále porozuměním vzájemné pomoci mezi těmito mladistvými a vrstevníky ze zařízení. Později ze získaných výsledků je sepsáno doporučení pro dané zařízení.

Klíčová slova:

Mezilidské vztahy, prvky v komunikaci, výchovné zařízení, rodinný dětský domov, důvěrné pouto, výzkum prvků v komunikaci.

ABSTRACT

The bachelor's thesis is concerned with relations of children at a children's home whose lives are linked by the same environment of an educational establishment. The theoretical section is devoted mainly to the characteristics of human relations, to the elements occurring most often in a communication situation, in educational establishments and in family-type orphanages, and to the significance of the word "to assist,,". The practical section is directed at revealing the elements utilized in the communication of selected juveniles, their use and influence in relations and education, and further to the understanding of mutual assistance among these juveniles and peers of the establishment. Later on, a recommendation is drawn up from the obtained outcome for the given establishment.

Keywords:

Human relations, elements of communication, educational establishment, family-type orphanage, confidential bond, research elements of communication.

Poděkování, motto:

„Sdílet lidskou komunikaci je jednou možností spojit lidské bytosti.“

Děkuji panu PhDr. Pavlovi Opatrnému a vyučujícímu kolektivu za přípravu, spolupráci a vytvoření podmínek pro studium a jeho závěrečného ukončení.

OBSAH

ÚVOD	11
I TEORETICKÁ ČÁST	13
1 MEZILIDSKÉ VZTAHY A JEJICH KOMUNIKACE	14
1.1 SOCIÁLNÍ STYK, KOMUNIKAČNÍ SITUACE	15
1.1.1 Nonverbální komunikace a její význam	16
1.1.2 Nonverbální komunikační prvky	17
1.1.3 Verbální komunikace, význam a její vybrané komunikační styly.....	19
1.2 ROZHOVOR.....	21
1.3 DIALOG	22
1.4 SKUPINOVÁ KOMUNIKACE A ROLE MLADISTVÝCH	22
1.5 SDĚLOVACÍ PRVKY OVLIVŇUJÍCÍ KOMUNIKACI	24
1.5.1 Nejvíce možné ovlivňující komunikační prvky mezi vrstevníky mladistvých	24
2 VÝCHOVNÁ ZAŘÍZENÍ A VÝCHOVA	26
2.1 DĚTSKÉ DOMOVY	27
2.1.1 Dětský domov rodinného typu	28
2.2 PROSTŘEDÍ A VÝCHOVNÁ SITUACE	28
2.3 SEBEVÝCHOVA A VÝCHOVA OSOBNOSTI.....	29
2.4 CESTA K POROZUMĚNÍ A DŮVĚRNÉMU POUTU	30
2.4.1 Vztah mladistvých tváří v tvář sobě navzájem.....	31
2.5 ZTOTOŽNĚNÍ SE S VÝZNAMEM SLOVA POMÁHAT A KOMUNIKOVAT.....	32
II PRAKTICKÁ ČÁST	33
3 CHARAKTERISTIKA POPISU VÝZKUMU	34
3.1 CÍL VÝZKUMU	34
3.2 VÝZKUMNÝ PROBLÉM	34
3.3 DRUH VÝZKUMU	34
3.4 VÝZKUMNÝ VZOREK	35
3.5 METODY VÝZKUMU.....	35
3.5.1 Rozhovor	35
3.5.2 Ohnisková skupina	36
3.5.3 Dotazník	36
3.6 ZPŮSOB ZPRACOVÁNÍ DAT	37
3.7 PRŮBĚH SBĚRU DAT VÝZKUMU.....	37
3.7.1 Metoda rozhovoru	37
3.7.2 Metoda ohniskové skupiny.....	44
3.7.3 Metoda dotazníku.....	46

3.8	SOUHRN ZJIŠTĚNÝCH DAT Z JEDNOTLIVÝCH METOD	47
3.8.1	Metoda rozhovoru	47
3.8.2	Metoda ohniskové skupiny.....	48
3.8.3	Metoda dotazníku.....	49
3.9	DOPORUČENÍ PRO VÝCHOVNÉ ZAŘÍZENÍ VE VIZOVICÍCH	50
ZÁVĚR		53
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....		55
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK		57
SEZNAM PŘÍLOH.....		58

ÚVOD

Bakalářská práce nám má přiblížit pochopení do jaké míry se tvoří atmosféra vztahů v soužití a výchově mezi samotnými dětmi z výchovných zařízení či dětského domova prostřednictvím vlivu samotné komunikace. Samotná práce má tuto komunikaci u dětí odhalit a využít získané poznámky problematiky k závěru naší celkové práce. To by mělo nás přimět k lepšímu porozumění jak napomoci v samotných dětských vztazích, které jsou vytvářeny v takovém prostředí mezi dětmi. Komunikaci můžeme vnímat jako nejmocnější nástroj v tvorbě charakterových vlastností a aktivní činnosti u těchto dětí. Výběr tématu o samotných dětských vztazích skrz komunikaci je zvolen proto, že se domnívám a považuji komunikaci za prostředek k poznání jak nalézat pomoc. Tato pomoc se jim může nabízet od druhých. Tyto děti mohou být schopny k sobě přijímat pomáhající vlivy, a tím pochopit tvorbu vztahů důležité při výchově. Dítě samo poznává atmosféru okolí a druhé děti převážně skrz svou komunikaci, kterou ovládá k dorozumívání se a tvorbě přátelství. Může tedy potom vzniknout mezi těmito dětmi navzájem pouto a důvěra, která je v těchto příležitostech v zařízení důležitá.

Problematikou zkoumání je zachytit a odhalit s co největší pozorností komunikační prvky u tří záměrně vybraných dětí z jednoho dětského domova ve Vizovicích. Toto odhalení nám poslouží, zda je možné k nahlédnutí do jejich vztahů a výchovy případně potřeb které postrádají, a to i s ostatními vrstevníky především z výchovného zařízení. Je důležité všimnout si, jak tyto prvky využívají pro samotný svůj i jejich prospěch. Odhalené komunikování s vlivem přiměřenosti na soužití, výchovu a atmosféru okolí v zařízení je cílem vytvořit závěrečné doporučení pro dané zařízení. Sloužit výsledky by mohly pedagogickým pracovníkům v jejich budoucí práci s těmito dětmi.

V bakalářské práci jsou definovány slovní témata, které jsem zvolil, a jsou popsány v teoretické části. Např. nastínění a objasnění mezilidských vztahů tvořenou komunikační situací. V práci je sepsáno používání komunikačních prvků a jejich definování, které se nejčastěji mohou vyskytnout v naší komunikaci. Dalším momentem je zaznamenán pojem „rozhovor“ co nabízí, jak je vnímán samotným člověkem a význam slova „dialog“. Práce obsahuje i definování skupiny, která je formací pro společné vztahy a soužití. Jelikož, je práce zaměřena na komunikaci u dětí z dětského domova, proto popisný pojem je zaměřen i na charakteristiku výchovného zařízení a dětského domova rodinného typu. Důležitost je i v samotném poutu vytváření důvěry pro budoucí vztahy. Praktická část je zaměřena na

zjištění výzkumného problému za pomoci zvolených metod a to tedy rozhovorem, metodou ohniskové skupiny a zpětnovazebním dotazníkem. Metody by nám měli objasnit závěry v oblasti tj. komunikace a její možný vliv na vztahy ve výchově a atmosféry soužití u dětí z jednoho výchovného zařízení.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 MEZILIDSKÉ VZTAHY A JEJICH KOMUNIKACE

Lidské a mezilidské vztahy se utvářejí v člověku, které mají svou určitou podobu představy o druhém člověku, jenž má ty stejné předpoklady vnímat tyto vztahové skutečnosti, jako jeho protějšek při vzájemné komunikaci. Vztah tedy vyplyne jen při určité výměně svých komunikačních projevů nejméně mezi dvěma komunikujícími aktéry. Aby vztah vznikl mezi člověkem a partnerem v komunikaci, tak v jeho podvědomí je třeba uvědomění si samotného výsledku z proběhnuté komunikace a vytvoření si úsudku pro svoje potřeby. Tyto potřeby může člověk použít jako zkušenosti v dalším budoucím komunikování.

Vztahy nejen odráží obraz osobnosti pro vnímání druhými lidmi, ale i spoluvytváří. Chceme-li tyto vztahy s lidmi vytvářet nebo změnit nejlépe k lepšímu, tak musíme kvalitněji společně komunikovat v oblasti verbální i nonverbální sociální komunikaci tj. slova, mimika, gesta, intonace apod. Abychom si lépe porozuměli, musíme vnímat zkušenosti v nás i kolem nás v mezilidském a společenském soužití plné vztahů. (Plaňava, 2005)

Dva komunikující partneři, než přijdou do vzájemného styku, který má podstatu sociálního vztahu, měli by si určit svou rovnováhu pravidel v začátku svého jednání. Při těchto jednáních se ujistíme, že jedna ze stran svého postoje sleví a druhá poněkud přidá. V mezích při probíhající komunikaci je doplňována nonverbálním přístupem, protože např. mimika, gesta, pohledy apod. vytváří při tomto styku stabilní patřičnou zvolenou rovnováhu. Význam slova komunikace přidělujeme něčemu nebo někomu kdo se podílí, spolutvoří, dává navzájem činnost, která je v pozitivním smyslu chápána jako především radost nebo pochopení předávání něco někomu to co si vzájemně sdělujeme velmi potřebné. Tomu je blízká a ve smyslu stejná tzv. sociální komunikace, při které nám je nejcennější blízké to, co je lidmi sdělováno. Můžeme tedy sdílet patřičné sdělovací pohnutky, které ventilujeme do okolí i svého nitra dosti cenné. (Křivohlavý, 1988)

Pro představu si můžeme zvolit působící role vychovatele a mladistvého a představit si je v sociální komunikaci, jako dva partnery utvářející si vztah mezi sebou navzájem. Při situaci mezi vychovatelem a mladistvím měl by být působící vzájemný vztah doprovázen celou osobností a láskou vychovatele. Ze jmenovaného stavu vychází tzv. osobní vztah, který tvoří mezilidský vztah nazývaný se interakce. V interakci jsou používány prostředky a to např. mimika, řeč atd. Tento vztah podléhá zvláštnostem, jako jsou věkové rozdíly a s tím související psychická vyspělost. Zaznamenáváme vztahy, které jsou pozitivní. Těmto vzta-

hům přikládáme dobré výsledky nebo naopak špatné vysvětlení v situaci, která vede k nedorozumění a malým výsledkům. Vztahy s přístupem k individualismu vede k větší hloubce v poznání např. volného času, znalostního i zdravotního stavu a proto s mladistvím můžeme mít se získanými poznatky lepší vzájemnou spolupráci. (Nelešovská, 2005)

Vychovatel, vrstevníci a mladistvý jsou považovány za účastníky sdělování si informací. Při sdělování informací navzájem v osobním vztahu se neustále tento vztah s časem upevňuje a vyvíjí. Vztahy se mohou vyvíjet i při skupinovém setkání, jsou-li účastníci ve větším počtu. Mezi vychovatelem a mladistvím je tento vztah označován za asymetrický, a naopak mezi vrstevníky jsou považována stejná práva a s tím i plynoucí povinnosti. Mladistvý může vycházet i z komunikace mezi sebou samotným to pak tedy nazýváme tento jev intra-komunikací s vlastním hodnocením svých vztahů v chování. (Nelešovská, 2005)

Každý vztah jak již zmíněno výše předchází patřičné setkání dvou i více lidí, při kterém následně se uskuteční tzv. sociální styk. (Plaňava, 2005)

1.1 Sociální styk, komunikační situace

Sociální styk můžeme nazvat jako určitá stránka realizace celého systému činností, z kterých pak vycházejí vztahy společenské a emocionální, přitahování či odpuzování. Měli, být sociální styk realizován by mněli partneři v komunikaci si navzájem něco sdělovat což vede k jeho funkci, kterou odvádí při každém setkání. Aby funkce sociálního styku, dobře vyjádřena byla, rozlišujeme určité stránky sociálního styku. (Křivohlavý, 1988)

Jeden z nich se nazývá komunikační situace a jde především o otázky jak si vyměnit informace sdělující v užším slova smyslu tj. především fakta představ, nálad, idejí, pocitů, postojů apod. v činnosti při vzájemném střetnutí. Ve sdělování se tyto fakta rozvíjí a mění nebo se formují, a pak přenášející komunikační vykonaný akt plyne v dialogu, který má určitý smysl pro používání a vytváření vztahů. (Křivohlavý, 1988)

Při situaci s předáváním si sdělení můžeme rozdělit účastnické partnery tohoto sdělování na jednoho a druhého komunikujícího. Na jedné straně účastníkovi přiřazujeme znak komunikátora a znak související s druhou stranou osobnosti v komunikační situaci přisuzujeme a nazýváme komunikant. V případě mladistvého při komunikaci se znakem komunikátora sděluje mladistvý jen svůj obsah s ohledem na své dovednosti a vlastnosti v řečovém a jiném možném aktu komunikace. Má přisuzující nálepku své ostýchavosti a okol-

ních posměšků. Zatím co jako komunikant nemá možnou kritiku od nadřízeného je tomu naopak pravda v případě svých rovných partnerů a vrstevníků, kde si mladistvý od nich všimá více chyb a kritiky. Znaky ve vzájemném střetnutí v situaci se projevují v nonverbální (mimoslovní) a verbální (slovní) komunikaci. (Nelešovská, 2005)

1.1.1 Nonverbální komunikace a její význam

Podle Křivohlavého (1988) má nonverbální komunikace mimoslovní charakter a s ní je spojeno mnoho funkcí sociálních podob i mechanismů v podání zpráv mimoslovního sdělovacího procesu.

- Funkční
  - Informační funkci
    - a) funkce má daný záměr, který je vědom svého konání, tj. když se podíváme na hodiny a po ukončení svého funkčního účelu zjistíme dosažení výsledku tohoto činu.
    - b) Funkce, která nemá záměr v našem vědomí tj. dívání se po svém okolí.
  - Řídící funkci

Při osobním střetnutí se s komunikačním partnerem používáme projevy, které způsobují změny při komunikaci tj. zvolení tónu hlasu, použití mimických sdělení, pohledy atd.
  - Sjednocovací funkci

Podstatou je kladný tělesně blízký vztah využívaný v kamarádství, manželství a navazování důvěrného až intimního styku.
  - Mocenská funkce

Je velice důležitá při navazování vztahů při rozkazu nebo možném ovlivňování druhého člověka.
- Sociální
  - Situaci, ve které se setkávají dva lidé, mají různou intenzitu na mimoslovní sdělování za určitých okolností. Zde jsou brány i zkušenosti, které vedou k očekává-

ní z předchozích setkání a ovlivňují nonverbální komunikaci. Klade se důraz i na věk, pohlaví atd. Při sdělení vytváří určitý obraz v komunikaci.

- Mechanická
  - Zprostředkovává způsoby chování ve zvycích nebo má představu kognitivní situace a míru změn v emocionální stránce sdělení.

1.1.2 Nonverbální komunikační prvky

Podle Nelešovské (2005) můžeme využít mimoslovní prvky určitými způsoby a taky je dovedeme sdělovat a vyložit jejich obsah našeho sdělení druhým lidem. Jsou to sdělovací prvky:

□ výrazy obličeje (mimika)

Význam v našich, tvářích, má široké spektrum komunikovat a sdělovat jednotlivé výrazy. Výraz v obličeji člověka má mnoho podob ke zkoumání a kladení otázek. Proto vycházíme z jednotlivých funkcí a to především:

- Gesty, která jsou již tradičně spjata s kulturou a společenskou normou již je např. zdvořilý úsměv.
- Funkce instrumentálních pohybů především týkající se tzv. projevu obličeje při zívání.
- Největší podstatou, která nám dává bohaté výrazy v obličeji je sdělení našich emocí, citových prožitků a nálad.

□ pohledy (řeč očí)

Pohledy jsou předmětem očního systému při sdělování. Mají velkou citlivou rozlišovací schopnost prostřednictvím tohoto smyslového očního orgánu, který je snad nejdůležitější část našeho fyziologického složení. Tento prvek má důležité úkolové funkce, při níž můžeme sledovat:

- Zaměření pohledu tzn., oční vnímání má skutečný cíl neboli detail, který je sledován.

- Zaměření předmětu má tzv. určitou dobu trvání, při které je sledován tento detail. Vnímáme ho především citelně, když sledování pohledu je z očí do očí komunikujících lidí.
  - Všimáme si i důležitosti celkového objemu, četnosti a sledu pohledů. Celkový objem pohledu je určitý sociální zájem vycházející s množstvím pohledů a způsobů jakým sledujeme cíl. Zpravidla jsme na něj citliví.
  - Můžeme si všimnout i směru odklání pohledu s přímým nebo tzv. sledování po očku či skrz skloněnou hlavu. Naše víčka nám dávají ukazatel úhlu pohledů při otevřených nebo přivřených očích. Emocionální síla stavu má vliv na zornice, které jsou schopny měnit svůj průměr.
  - Při různosti pohledů dochází k deformaci kůže pohybem obočí nebo víček, které zanechávají patřičný tvar kůže mající vliv při komunikaci.
- fyzické postoje (konfigurace všech částí těla)

Při interakci dvou lidí mají určitý význam sdělení postoje neboli polohy našeho těla. Tyto polohy se rozlišují ve třech pozicích: vstoj, vleže, vsedě. Konfigurace všech částí těla zahrnuje polohy nohou, rukou, krku, hlavy a celého těla. Jde především o nalezení systému zahrnující všechny polohy pro naše vysvětlení se sdělujícím významem. Postoj, který zaujímáme, při interakci nám dává velký význam o tom, co člověk sděluje a jak na druhého působí možným ovlivňujícím způsobem. Můžeme naše polohy sledovat, i když v našem okolí nejsme nikým sledováni. Tzn., že máme jiné postoje těla, než projevujeme při setkání s lidmi. Ve styku s lidmi se můžeme velmi přizpůsobovat nebo napodobovat a reagovat na prvky při sdělování sdělení druhým člověkem.

- pohyby (kinezika)

Zahrnuje veškerou nonverbální komunikaci, která se týká pohybu našeho těla. Z kineziky vychází sdělovací prvky, jako je především gestika a chironomie mající velký význam pohybů všech částí našich rukou. Každý z pohybů má funkci pro účel sdělení.

- přiblížení či oddálení (proxemika)

Člověku jde o přijatelné vzdálenosti, při kterých nejsou narušeny jeho nebo cizí zóny. Zóny dělíme dle vzdálenosti:

- intimní zónu – ta splývá se vzájemnými doteky partnerů
- osobní zónu – dodržuje se vzdálenost při našem setkání s cizím člověkem.
- Sociální zónu – ta je důležitá při diskusi v sociální skupině nebo firemního jednání.
- Veřejnou zónu – zaznamenává vzdálenost např. při projevu člověka s patřičného místa k lidem, které oslovuje z 360cm – 760cm vzdáleného.

Člověk může mít pocity určovat si vzdálenosti svého území (teritoria) kde má pocity svého domova.

□ gesta (gestika)

Gesta mají funkci naznačující něco, co jde sdělit i slovy. Doprovázejí řečené sdělení a mají účel lépe srozumitelnějšího významu pochopení pro člověka. Může, dojít ke klamání tzn., gesta mohou naznačovat sdělení jiného významu, než je řečeno slovy. Gesta mají podobu etnickou a kulturní a mohou se i projevovat záměrně nebo nevědomě. Projevování takových gest záleží i ve skupině lidí, kde probíhá mezi nimi určité společenské sdělení s patřičným chováním. Komunikující si dopomáhají nejvíce používanými pohyby tj. rukou ale i pohybem jakékoliv části těla.

□ doteky (haptika)

Sdělení se týká předáváním zpráv pomocí kožního smyslu, který nám registruje účel bolesti, tepla a chladu nebo zaznamenává přátelské či nepřátelské projevy tj. políbení nebo štípnutí.

□ úprava zevnějšku a životního prostředí

Sdělení se projevuje, autonomním charakterem tzn. vlastní účes, oblečení a doplňky. Ty dávají člověku určitou úpravu a jeho sdělovací účel je podobajícímu se k svému chování a myšlení.

1.1.3 Verbální komunikace, význam a její vybrané komunikační styly

Chápeme-li za nejčastější mezilidskou komunikaci prostřednictvím pomocí slov mající význam, můžeme sledovat mluvená slova a hlasovou úroveň, kterou slyšíme ve vyjádření všech mluvících lidí. Mluvení za pomocí řeči a vyjádřeného slova s patřičným významem zařazujeme do tzv. verbální komunikace. Způsobů při, které verbální komunikace je reali-

zována má mnoho podob např. zápisky, morseovka, matematické znaky atd. (Janoušek, 2007)

Podle Plaňavy (2005) můžeme slovy vyjadřovat pocity, představy myšlenek a hodnocení na reakci, které se nám dostává z okolí i našeho nitra. Jakým způsobem komunikujeme? Má slovo účel za jistých okolností ve sdělování? Na tyto otázky nám dávají srozumitelnost řešení jednotlivé komunikační styly:

- Vybrané nejčastěji používané prvky u konvenčního stylu
  - Pozdravy – mají podobu vítací, potkávací a rozlučkovou. Pozdravem sdílíme slušnost při setkání dvou a více lidí. Při střetnutí naše cíle charakterizujeme tím, že dáváme vědomě člověku najevo poznatky našeho vidění.
  - Lichotky a komplimenty – mají příbuzný význam pozdravu, ale podoby charakteru ocenění nebo poklony. Tyto poznatky v nás vyvolávají emocionální náboj, který se v našich citech projevuje zdvořilostí k danému člověku, a to poté co ho vyvolal v našem nitru. Můžeme tedy přijmout lichotku za pozitivní předpoklad, který působí na naše intimní prožitky. V člověku mohou být i prožitky nepříjemným potěšením, je-li kompliment námi rozpoznán v žert či dotírání. Tato příčina v nás může vyvolat antipatii k člověku, který nám lichotku vyjádřil.

- Konverzační styl

Poznáním je mluva, v které si sdělujeme obsahově naše názory a novinky bez ohledu zda jsou či nejsou pro nás přínosem. Dobrá komunikace je vedená v symetrii, ale může později přejít ke stálému opakování se sdělujících informací a to nazýváme tzv. zabíjení času v konverzaci.

- Osobní až intimní styl

Prostředkem jsou naše emoce, které prožíváme a předáváme je do našeho okolí. Dochází-li k porušení intimní zony, a to i když člověk se chová jako by se nic nestalo. Takové nežádoucí poznání vede k osobnímu narušení tj. obviňování, poučení a rady, psychologizování nebo pohoršování.

Při verbální komunikaci využíváme hlasového ústrojí a řečového aktu, který považujeme za počátek našeho mluveného slova. Řečová produkce vyvolává jednotlivé způsoby ventilace slov s ohledem na chyby, pomlky, doby trvání a váhání mající vliv, na naši reprodukci

mluvit a sdílet pocity s komunikujícím partnerem. Používáním řeči jako jeden z prostředků naší komunikace, při které probíhá výměna našeho sdělení mezi partnerem a námi nazýváme rozhovorem. (Mikulaščík, 2003)

1.2 Rozhovor

Rozhovor používáme při sdělení, které má podobu diskuse, konverzace, pohovoru, ale i hádky a obhajoby. Každý rozhovor má svou kvalitu, která závisí na okolnostech převážně tam, kde probíhá např. v divadle nebo mezi přáteli atd. Každý účastník má v rozmluvě roli, která má symetrické nebo asymetrické vztahové povahy. Rozhovorem nejvíce sdělujeme pocity s prožíváním odehraného v minulosti, které v přítomnu si připomínáme, jakým způsobem se odehráli s možnou vizí napravit nebo utlumit toto pocitové prožívání do budoucnosti. Pocity v rozhovoru mají svou účelovou stránku danou především při komunikaci s druhým člověkem, a to nejčasněji obsahově vnímáme v tonu hlasu např. při poradenské formě pomáhání. Tady se může vyskytnout únik citů ve hlasu a tím zaznamenáváme jen fakta, které nám sděluje klient. Rozhovor je prvek, který nám dává možnost poznat, jaký vztah máme mezi sebou nebo se vytváří. (Křivohlavý, 1988)

- ❖ Podle Kohouta (1999) mohou být ovlivňující prvky při slovech a větách u rozhovoru tyto:
  - Doba trvání tj. reakční doba, která udává prostor mezi ukončeným mluvením jednoho člověka a začátkem, kdy se ujme jiný člověk mluvení. Tento čas může přivodit konec rozhovoru. Tento jev může nastat, poněvadž mohou partneři v komunikaci být přesvědčeni, že mají málo společného co si říct. To narušuje vztah, který může být pocitově chladný, a tím své sympatie odkláníme od určitého sdělování.
  - Váhání a pomlky při sdělení mohou vyvolat pocity v člověku pomyslného plánování nebo špatné srozumitelnosti, jakým právě způsobem sdělujeme informaci. Intonace hlasu má velký vliv ve výchovném záměru, protože intenzita produkujícího se hlasu může mít následky nežádoucího pochopení nebo taky příjemného vyvolaného stavu. Ten má pak sílu v tomto vlivu na budoucí činnost jednotlivých lidí či mladistvých a to především v hodnocení druhých lidí.
  - Přízvuky mají věcnou a kulturní zařazenost v našem společenském životě. Přízvuky mohou být sdělovány s pocitovým jevem, jako něco normálního v dané lokalitě či ob-

lasti. Pochází-li dva a více komunikujících z odlišných regionálních oblastí mají převážně při lidové mluvě odlišné intonace nebo celé slova, která v nás mohou vyvolat vnímáním posměšky. Tím se daný partner při komunikování může ostýchat nebo cítit se ponižujícím způsobem.

❖ Očekávání z otázek při rozhovoru

Při rozhovoru jsou kladeny otázky, které jsou důležitou součástí našeho sdělování. Každá otázka má vliv pro pochopení se navzájem určitým způsobem poznat tzn., mohou se vytvářet vztahy založené na správné a kvalitně vyjádřené otázce. Kvalita tedy nám stanovuje potřebu a opravdovost. Otázka nám upřesňuje informaci, která má jistý cíl. Nebo může nám dávat prostor k vysvětlení i domněnkám k úvaze o otázce, která nám je řečena. Otázkou klademe náš názor a představy nebo taky záměr na jedinou věc či téma. Dobrá volba naší otázky závisí také na její směřování k cíli. Je-li, nesmyslná mohou se nám projevit rozhovory jako zbytečné. Neměli bychom taky formulovat otázku, aby odpověď byla založena na otázce. Důležitá je rovnováha intimity, která podněcujícími otázkami může být narušena např. otázka „Jaký je váš názor?“. (Mikulaščík, 2003)

1.3 Dialog

Dialogem se stává rozhovor, v kterém se doplní obsahová stránka sdělení, kde chybí v rozhovoru. Tzn., že neodbíhá se od tématu a nekritizuje se, ale naopak obohacuje se rozhovor slovy, které člověk sděluje druhému člověku. V Dialogu dochází k vlivu všech komunikujících účastníků, kde se vytvářejí a mění v dialogu vzájemné vztahy. Největší rovinu má dialog, pokud jde o společné sdělování hodnot. Dialog má smyslovou rovinu jen tehdy, lze-li pochopit význam toho co se říká. Pokud se děje, že účastník rozhovoru se nepřizpůsobil nebo nemá společný cíl a důvěru, není možné do dialogu vstoupit. Tomu mohou nasvědčovat obavy a strach, neúcta a předstírání otevřenosti. (Křivohlavý, 1988)

1.4 Skupinová komunikace a role mladistvých

Při objasnění práce v malé společenské skupině je vzájemný styk v situaci u všech členů bezprostřední. Každý člen je skupinou ovlivňován a skupina zase členem. Ve skupině mladistvých je určitý typ komunikace, který napomáhá cílům skupiny i individuálním potřebám jednotlivců v činnosti. Všichni mladiství ve svojí skupině, kterou vytvářejí společným

kolektivem, mají mnoho společného např. hodnoty. Každý mladistvý se ve skupině sám řídí, vytváří a udržuje patřičnou svou roli, kterou pak dodržuje ve společné komunikační situaci. Situace má vliv na vztahy mezi všemi členy celé skupiny. Komunikace ve skupině má určité znaky symbolů a gest. Používají je všichni členi skupiny a společným významem jazykového projevu tzn. v řeči. Řečí pak lze sdělovat své potřeby pro vytváření jednotlivých postojů a emocí, které jsou vlivnými prvky na utváření osobnosti jednotlivých členů. Nejdůležitějším stavem u komunikační úrovně skupiny je ten, který tvoří jednotlivou informovanost mezi účastníky tj. jejich společné sdílení názorů a mínění. Tím pak mohou všichni členové využít svá mínění ve svůj skupinový prospěch, a to k lepšímu životu ve skupině i mimo skupinu. Každá komunikace může i vyvolávat u účastníků skupiny nedůvěru a to proto, že mají jednotlivci svá přání se nadřazovat nad ostatními. Tato nadřazenost pak vede k nepřesné komunikaci mezi všemi členy. Je to způsobeno individuálními přístupy, které mají velký vliv na udržení a fungování skupiny, v níž se utváří určité společné soužití. Role vycházející z těchto podmínek, které mají podstatu důležitosti, musí jednotlivci akceptovat. Protože mají vliv na soudržnost a pomáhání mezi sebou na vzájem. Každá role komunikujícího vytváří mínění o své existenci. Tato existence druhým rolím, druhých účastníků vyvolává smysl v důvěryplnou schopnost a taky svou nenahraditelnou pozici ve skupině. Nedůvěra může být velmi ovlivňujícím vlivem na samou existenci pozice mladistvého, který se do skupiny zařazuje. Skupina má určitý směr a z toho vyplývá přijetí nebo odmítnutí místa, které zaujímají jednotliví členové skupiny. Skupina může být založena na toleranci všech se akceptujících mladistvých. Nejen životní zkušenosti a osudové prožívání musí mít společnou úlohu, ale i ti, kteří si nevybrali svou budoucnost. Ta je pak spojila až poté, co se navzájem začali akceptovat. Je přínosem ve skupině systém přeměn rolí, a to především střídání významných pozic vedoucích k určitému chování, které je možno chápat jako proměnlivé. Tím se přinášejí a tvoří nové společné dokonalé cíle. Soužití ve skupině např. u mladistvých z rodinného dětského domova. Zde se může stále pomocí těchto přeměn pozic využít možnost respektu a odmítání závisti, která by vedla ke špatným vztahům mezi jednotlivými mladistvými. Každá diskuse vede k poznání rolí u přítomných účastníků, které jsou jim přiřazeny. Každý účastník je tedy seznámen s rolí každého druhého účastníka, který je součástí skupiny. Ten pak vytváří celkový charakter chování. Chování může být odvozeno od jednotlivých mladistvých, které zaznamenáváme při sledování a studiu jednotlivých komunikačních prvků. A to proto, že komunikační prvky ve sdělení nebo celkově u jakéhokoliv komunikování nesou významnou roli a vliv ve

tvorbě ovlivňování rolí a manipulace přímo jednotlivců skupiny. V komunikování se při tvorbě rolí např. v rozhovoru používají systémy dorozumívajících se prvků nebo prostředků. (Janoušek, 1968)

1.5 Sdělovací prvky ovlivňující komunikaci

Podle Janouška (1968) máme-li mluvit o ovlivnění komunikace pomocí prvků, měly by se ve sdělování projevit a tím možná ovlivnit druhé lidi. Máme na mysli především, že dochází ke vlivu o sdělování např. v zaměření pohledu, doteků, gest i paralingvistických projevů v řeči atd. Sdělování je vysíláno prostřednictvím prvků, aby bylo uvěřitelné a důvěryhodné mělo by ovlivnění vést co nejméně ke změně toho, co právě člověk dělá. Pomocí těchto prvků sledujeme i možnost vlivu na představu toho „kdo jsem“ ale i ovlivňování „druhých“ svými emocionálními stavy. Mluvíme-li o vlivu komunikačních prvků na sdělení, řadíme zde především mluvená slova nebo celé věty, které je však jen nepatrnou součástí toho co a jak je nám sdělováno. Důležitost ve sdělování hrají činy, které doplňují slovní projev nebo nonverbální sdělování. Činy mají vliv na hodnotovou stránku věci. Při sdělování činem je srozumitelnější řeč než vyjádřena slova, která předcházela čin. Například hovoří-li člověk o něčem a v zápětí udělá něco jiného je pro nás podstatně srozumitelnější to, co právě vidíme na člověku. Sdělovací prvky ovlivňují celý náš projev naší komunikace s druhými lidmi. Mají vliv na dovednost navazovat kontakt s druhými, dovednost vystihovat emoční stavy naše i druhých. Mohou být vlivné na toleranci k názorům našich i druhých. Jsou ovlivňující řídit diskusi při plnění požadavků na člověka, které navádějí ke splnění cílů, aby např. člověk byl přijat do skupiny, kde se chce zařadit mezi druhé dle svého uvážení.

1.5.1 Nejvíce možné ovlivňující komunikační prvky mezi vrstevníky mladistvých

Mezi takové prvky v sdělení patří především mluvená řeč. Společně s tony hlasu jsou vlivnými činiteli na manipulaci nebo udělení příkazu mladistvému. Mladiství se dovedou přizpůsobovat ve svých vrstevnických skupinách. Jsou to, např. přizpůsobující vlivy na úpravu zevnějšku tzn. to, co právě se nosí, nás zajímá a napodobíme tedy druhého, protože chceme něco společného, co nás spojí v skupinu. Řeč má patřičné přízvuky slov, které se považují za prostředek módního doplnění v našem projevu. Proto patří k důležitosti při sledování a pozorování hlasu s přízvukem, jak má tento prvek vliv na chování. Jakékoliv

sdělení, jsou-li v tom lichotky nebo pozdravy mají větší hloubku smyslu při verbálním projevu řeči, než jsou tomu projevy postojů, mimiky, gest atd. Nad těmito prvky se mladistvý méně pozastavuje při svém pozorování sdílející komunikace, proto ho druhý může zaujat nebo nikoliv. Je to proces individuální a každý mladiství si všimne těch prvků, které on sám má na paměti je registrovat a použít je třeba v případě jako zkušenost. Mladiství hodně prvků napodobuje s tím, že má tendence se řadit do dospělosti a tím mít většího rozumového chápání. Napodobování je řízeno vzorem dospělého nebo idolem, kde doplňuje své komunikační chování prvky sdělujícími skutečnost komunikovat. Vliv mají v situacích, kde řeší závažnější okolnosti způsobem vyjadřovat se v komunikační řeči. (Špačková, 2003)

2 VÝCHOVNÁ ZAŘÍZENÍ A VÝCHOVA

Výchovný ústav, poskytuje své služby s problémy v sociální, mravní, výchovné, vzdělávací oblasti. Cílem snažení je dovést svěřené děti na úroveň takového chování, jednání, vnímání, uvažování, sociálního postavení, které by pro ně samotné bylo vysvobozením z těžkých životních situací a dosažením určitého standardu v těchto oblastech, který je v lidské společnosti chápán jako norma. Mezi těmi, kteří pomoc potřebují nejvíce, jsou děti, které následkem životních osudů přišli o to nejcennější, o teplo domova. V současné době v různých výchovných ústavech přebývá asi kolem 20 tisíc dětí. Některé z nich měly to štěstí, že našly náhradní pěstounskou nebo adoptivní rodinu. Jiné našly zázemí v SOS vesničce nebo v jednom z mála rodinných dětských domovů. Většina dětí vyrůstá v podmínkách, které zdaleka nepřipomínají domov. (Vocilka, 1999)

Podle Vocilky (1999) studie již mnoho let potvrzují, že výchovná zařízení rodinu nenahradí. Ostatně v České republice od roku 1991, se péče o opuštěné děti řeší osvojením či jinou formou náhradní rodinné péče a v nutných případech umístěním do vhodného zařízení. V péči o opuštěné děti stále převažuje ústavní péče nad náhradní rodinnou péčí. V současné době je jen 11 procent dětí v ústavech z ryze zdravotních důvodů. Ostatní děti jsou zde umístěny z důvodů sociálních. Život ve výchovném zařízení je ve srovnání s domovem ubohá, smutná náhražka a je to nepřírozené umělé prostředí. Dítě tam není pro nikoho jedinečné a nikdy nemůže být na prvním místě i v době, kdy je dítě nezvědavější a zkoumá svět. Aby mohlo objevovat svět, potřebuje žít v blízkém a bezpečném světě, tj. rodině. Dětský domov nic takového neposkytuje, proto jsou děti ze zařízení sociálně zaostalé a převážně špatně se adaptují. Novým podmínkám se mohou dobře přizpůsobit, jen když mají dobře popsany svůj vnitřní svět a bezprostřední okolí. Dítě potřebuje jistotu v důvěrných vztazích, aby mohlo objevovat jeho budoucí svět a najít si v něm nové bezpečné vztahy s novými lidmi např. v samotných dětských domovech nebo mimo zařízení kde se vztahy navazují pro tyto děti trvale hůř. Výchovné zařízení je vždycky jenom zařízení a nikoliv domov. Spousta dětí vystřídá do dospělosti několik těchto zařízení, do kterých přichází z důvodů vnucených úředníky, a proto jsou mu cizí. Tyto děti se tam pořád musí jen přizpůsobovat a o ničem podstatném nemohou rozhodovat samostatně, vždy musí jen ustupovat. Výchovná zařízení mohou potírat rozvoj skutečné individuality, dítě je v nich jen jedno z mnoha dalších dětí, členem nějaké skupiny nebo kolektivu, který založily cizí osoby. Dítě v takových zařízeních nevyrostá od narození do dospělosti s rodiči, pro které by mělo být

tím nejcennějším na světě. V jeho světě chybí lidé, s nimiž se může ztotožnit a dlouhou dobu je tak napodobovat. Dospělí vychovatelé v zařízeních se mění, střídají a z důvodů odcházejí a přicházejí. Navázat za těchto okolností pevné a stálé vztahy je skoro nemožné. Obhajování dětských domovů jenom zdůvodňuje existenci nouzového a nedostatečného řešení situace, ve které se děti ocitly po ztrátě vlastní rodiny. Alespoň přívětivějším řešením jsou tzv. dětské domovy rodinného typu. Každé dítě bez ohledu na původ, rodinou anamnézu má právo na život a lásku, rodinné zázemí a bezpečí. Smyslem je tedy zkvalitnit úroveň života dětí v ústavech, trávení volného času dětí z výchovných zařízení a nejvíce rozvíjet sociální dovednosti a schopnosti komunikovat. Vytvořit přátelské vztahy mezi dětmi z dětských domovů a dobrovolníky a přispívat k osamostatnění a nalezení pro tyto děti jejich vlastní hodnoty a cesty.

Mezi výchovná zařízení můžeme zařadit dětské domovy, kterými se budeme zabírat nejvíce, jelikož je praktický výzkum zaměřen a proveden na určitém typu jednoho dětského domova.

2.1 Dětské domovy

Podle Radvanové (1980) děti v dětských domovech pochází z dysfunkčních rodin, kde byl dlouhodobě ohrožen uspokojivý vývoj dítěte. Většina z nich prošla závažnými traumaty a dlouhodobým neuspokojením citových potřeb. Děti s takovou zátěží se často potýkají s příznačnými problémy různé intenzity, se kterými si lépe poradí pracovník s příslušným vzděláním. Děti v dětských domovech mají většinou výrazně podprůměrné školní výsledky, které neodpovídají jejich skutečnému IQ. Nejsou schopny vyvinout úsilí, chybí jim trpělivost a výdrž. Příčinou je neuspokojení základních citových potřeb, bez něhož není žádné dítě schopno vyvinout motivaci k výkonu. Zásadou je zajistit uspokojení základních psychických potřeb dětí. Služby pracovníků, způsob jejich práce a pravidla dětského domova mají za cíl poskytovat dětem pocit bezpečí, smyslu a vlastní hodnoty. Pro většinu dětí se vyvíjí úděl nezařazeného, osamělého jedince se sníženou citlivostí, agresivním chováním, neschopného založit rodinu a žít v normálních vztazích. Odborníci s patřičným vzděláním pomáhají dětem překonat bolestné zkušenosti a připravují je na cestu životem. Chtějí tedy, aby z těchto dětí vyrostli dospělí schopní lásky, uplatnění a osobního štěstí.

2.1.1 Dětský domov rodinného typu

V dětském domově rodinného typu mají mít děti bezpečný domov se vztahy postavenými na respektu a vzájemné úctě. V domově tvoří všichni společně malou skupinu, která se co nejvíce přibližuje rodinnému prostředí s uplatňováním rodinných prvků ve výchově a s více individuální pozorností i možností bezpečného vztahu s dospělou osobou. S dospíváním dětí přichází více individuální péče a spolupráci s vychovateli, kteří napomáhají dětem s možnostmi cítit, že jeho minulost a přítomnost jsou smysluplné a budoucnost je otevřená a ovlivnitelná. Mladistvému to dává možnost vyrovnat se s bolestnou minulostí a získat podporu ve vztazích s rodinnými příslušníky, na kterých mu záleží. Nejvíce důležitá je pomoc pro samostatný život dětí a v získání zaměstnání a bytů. Vše co nabudou za zkušenosti v domově je přínosem pro komunikaci a vztahy s lidmi, které jsou potřebné pro společenský život. (Radvanová, 1980)

2.2 Prostředí a výchovná situace

Prostředí mikrosociálních podmínek motivuje změny k aktivní činnosti v souladu s výchovnými cíli, které podporují pak vnitřní a vnější prostředí ve výchovné situaci. Každá situace je jedinečná ve vztahu člověk a jeho okolí. Máme-li mluvit o vztahu vyvolávající potřebu změny, měli bychom mluvit spíše o tzv. standardní situaci. Tato situace obsahuje v našem případě zvolenou i tzv. dramatickou dimenzi považovanou jako za integrační součást dimenzí popisujících autorem v dané literatuře. Dramatická dimenze obsahuje vyjádření názorů, postojů i emocí, které spadají do komunikace člověka s jiným komunikujícím partnerem v reálném světě. (Kavanová, Chudý, 2005)

Podle Celé (2006) na individuální vývoj člověka působí nejenom genetické vlastnosti, ale především prostředí. Prostředí můžeme chápat ve více pojatých názorech jako třeba naše okolí nebo souhrn procesů a jevů obklopující člověka v jeho životě. Prostředí tedy chápeme prostorem, který zaniká a vzniká neustále za podmínek dynamických jevů a objektivní reality. V takovém působení v části světa jako je prostor je zaznamenán tzv. pojem životní prostředí. Životní prostředí je souhrn vlivů, jako je např. živá a neživá příroda (přírodní prostředí) a společenské prostředí. Prostředí společenské je úžeji chápáno jako prostředím společenských styků, u kterých převládají určité vazby celé společnosti. Zařazujeme tedy do takových styků i tzv. bezprostřední společenskou komunikaci, která vychází ze společenského systému a charakteru chování člověka. Prostředí, které působí na člověka je dané

z velké části kulturně-společenskými podmínkami mající podstatu širšího nebo užšího zaměření. To se projevuje jak na jedné straně v komunikaci u člověka, tak i na straně samotné jeho výchovy. K významu prostředí nahlížíme jak na věk u jedince tak i na pohlaví člověka. Třeba u chlapců je citlivější náhled na podmínky v prostředí. Můžeme hovořit o člověku, který má tedy určitý faktor dědičnosti. Tento člověk je formován podmínkami výchovných vlivů a samozřejmě prostředím, za niž se vyvíjel a vyrůstal, v našem případě mladistvý v dětském domově.

Dětský domov bychom mohli přirovnat k pochopení jako pojmu tzv. náhradního zázemí. Tedy zajištění všech potřeb včetně bydlení a výchovy samostatného dítěte, které má splynout do tzv. náhradní rodiny tvořené dalšími lidmi především dětmi (mladistvými) a vychovateli. Tato rodina by měla vycházet z charakteru tzv. funkční rodiny.

Podle Celé (2006) považujeme funkční rodinu za schopný vývoj a prosperitu, kterou nabízíme dítěti v nenarušeném prostředí. Charakteristickými rysy funkční rodiny nejsou jen především patrné při vnitřních vztazích, ohledu, respektu a odpovědnosti, ale i při komunikaci mezi příslušníky takové rodiny. Komunikace se jeví jako otevřená novým myšlenkám ústící mluvením v dialogu a humoru dle tradic rodiny, která hodnotově se orientuje pro svoje působení potřeb a zájmu.

2.3 Sebevýchova a výchova osobnosti

Existují dvě varianty pro chápání osobnosti. U první z nich je charakteristikou měření a hodnocení osobnosti. Taková osobnost je omezená ve svém rozvoji a svobody, která má za následky přizpůsobování se patřičným vztahům či jevům. Druhá varianta chápe osobnost jako existenční, kde se klade důraz na osobní svobodu a rozvoj bez pohledu na hodnocení takové osobnosti. Nejdokonalejší chápáním osobnosti je určitá podoba rovnováhy mezi těmito variantami. Z osobnosti každého člověka je patrně možné zaznamenat prvky týkající se vlastní sebevýchovy, plynoucí z okolí výchovného prostředí. Při sebevýchově si jedinec změny vyvolává a realizuje dle svého uvážení, které předchází událostem jako je motiv vyžadující potřebu změny. Podmínkou změn při vlastní formování sebevýchovy jsou převážně skutky a zkušenosti jak obecně platné, tak i ty komunikační, které vytváří samotné směřování situací probíhající ve světě člověka. Člověk tedy poznává a uvědomuje si sám sebe, tj. cítí své „Já“ a „Moje“. Sebevýchova tedy vytváří nové potřeby výchově, a naopak

samotná výchova by měla dát podmínky a možnosti realizovat sebevýchovu. Každá osobnost může tedy vnímat svou autoritu. (Celá, 2006)

Pokud jde o vztah mezi dítětem a vychovávajícím existuje mezi autoritou a ovládním určitý rozpor, který lze těžko odhadnout a určit jeho hranice u potřeby jako je výchova. Můžeme autoritu rozdělit na mocenský a manipulativní přístup nebo autoritu ve smyslu vlivu tj. demokratický přístup ve výchově. K mocenské autoritě přiřadíme především ty projevy k dosažení cíle, jako jsou výhrůžky a příkazy. Toto jednání je zapotřebí, má-li vychovávající svou autoritu ve svých schopnostech nezasahovat do možné existence člověka jako samotného bytí. Demokratický přístup je chápáno tak, aby dítě nebylo zmanipulováno (ovlivněno) druhým. Dítěti je srozumitelně předáno sdělení, tak aby samo pochopilo co je správné a žádané pro jeho tvorbu osobnosti. To může vést k důvodům vytvoření potřeb ve výchově. Výchova potřebuje podmínky a potřeby, které vycházejí z určitých cílů výchovy. Cíl můžeme tedy definovat i slovem hodnota. Hodnoty se totiž hodně slučují s potřebou např. při komunikační potřebě je žádoucí v procesu předávat sdělení, kdy se pak k dosažení výchovných cílů tvoří samotná výchova. (Chudý, 2006)

2.4 Cesta k porozumění a důvěrnému poutu

Podle Peltové (2002) přijímat a pochopit vztahy osobnosti mladistvích lze tehdy, kdy se mezi jednotlivými osobnostmi tvoří důvěra. Důvěrnost má povahu intimity, která úzce pojí citové pouto mezi mladistvými na vzájem. Je tedy důležitá pro zdravý růst osobnosti. Pro každého jednotlivce mladistvého má důvěra jinou podstatu nezaměnitelné povahy. Pro jednoho je to blízkost k přírodě nebo k neživým předmětům, zatím co druhému důvěra naznačuje splnutí dvou lidí. Důvěrnost jako prostředek vztahu vytváří vzájemná pochopení úcty a oddanosti, které vedou k trvalosti pocitů prožívané důvěry k druhému. Důležitým faktorem je upřímnost, svoboda a čas. Při splnutí těchto všech prostředků je možno vytvořit trvalé životní štěstí. Časovým trváním se naše vnímání k důvěře otevírá niterní svět, pocit jistoty být sám sebou. Důvěrné pouto vytváříme pomocí realizace jevů, jako jsou čas, úsilí a dobrá vůle. Při větším vztahu vytvořenými společnými zájmy a sdílením stejných zálib velmi sblíží lidi důvěra a oddaluje starosti běžného života. Proto sdílení svých zážitků může vyvolávat u mladistvích pocity přátelství.

Přátelství je důležité při udržování dobrých vztahů např. mezi mladistvými v dětském domově. Velmi dobrých vztahů v přátelství, kterých v něm dosahujeme, nahrazují ztrátu ro-

dinného zázemí, které chybí těmto dětem z dětského domova. V přátelství nám ovlivňuje změny v přístupu k sobě samému i vzájemně k druhým strach v důvěrnosti. Především jsou to v dospívajícím věku pocity emocí, které je nahrazováno přátelskými city vychovatelů k formování se sourozeneckého pocitu přátelství mezi dětmi v domově. Důležitá je kritika k naučení přijmout druhé dítě takové jaké je, aby se odstup mezi dětmi co nejvýrazněji zmínil nebo odstranil. Pro přátelství např. v dětském domově mezi mladistvými je umění naslouchat a vnímat druhého jako sebe samého. Důsledná je i stránka přijetí mezi ostatní a zbavit se předsudku jako je domněnka zkušeností a hodnocení se strachem na otázku „Kam nás zavedou?“. Přátelství se sourozeneckou vlastností vede děti k porozumění si. Toto porozumění nám dává poznání otevřenosti v sám v sobě i v druhých. V soužití mezi vrstevníky v dětském domově je hlavním pohledem záměr na schopnosti žít s kontakty myšlenek emocí a potřeb. Cesta k důvěrnému poutu vede skrz společnou činnost nebo hrou, vytvořením si nových tradic, dobrodružství, humoru a najít si čas s vrstevníky komunikovat. Tvůrčí výzvu ve vztahu je odvaha a láska s možností si vždy pomoci ve chvílích, které nemusí být příjemné. (Matějček, 1996)

2.4.1 Vztah mladistvých tváří v tvář sobě navzájem

Dětství a dospívání v dětském domově se mohou u mladistvých vyskytnout poznatky jako mohou být, nedorozumění se navzájem vadíme si nebo jeden druhého můžeme znepokojovat. Proto tváří v tvář pokud něco začíná a rozvíjí se, je to událost, která má pokračování v otevřenosti soucítění obětování či výběru přátel k sobě rovných. Přátelství či kamarádství má určitou otevřenost což znamená a naznačuje význam o ničem nemlčet, ale naopak mohou si přátelé sdělovat cokoliv a mluvit jakýmkoliv způsobem. Otevřenost nám sdělují informace, které o sobě víme, a druzí vědí taktéž, potom tedy jsme spolu v situaci přátelství. Otevřeností můžeme zakrývat pocity a informace, které víme, ale druzí nevědí. Strádáním nebo sdílením radostí může vyvolat až dvojitou míru bolestivé to radosti, která v nás opravdu se nacházejí. Společná obětavost pobít spolu nebo něco dělat, tvořit vyvolá u mladistvých průběh vzniku důvěry a rozvoje přátelství. Mladiství si výběrem k sobě v naslouchání volí rovného porozumění si v daných pozicích, aby někdo nekázal v prožívané situaci jeden druhému. Přátelství je považováno za dobrý vztah, když se navzájem účastníci nenapadají, nesoutěží a nežárlí na sebe. Kamarádství se považuje a začíná

uvědomováním si druhého jeho kontaktování a vytváření se toho přátelství. (Rheinwaldová, 1997)

2.5 Ztotožnění se s významem slova pomáhat a komunikovat

Komunikace ve vztahu pomáhání nám dopomáhá vzájemnému rozvoji mezilidského styku v situaci. Pomáhání má význam sociálního chování, které je projevem našeho názoru a postoje k druhým lidem. Má-li být, zrealizována pomoc člověku od druhého, musí využít prostředky, které jemu usnadní vzájemné porozumění, a tím je především umět dobře komunikovat. Komunikace nám utváří společenské chování a s ním určité jednání a vyjadřování, které mají podobu zlepšovat, harmonizovat, pomáhat upevňovat vztahy pro budoucnost mladistvých ve výchovném zařízení, jako je dětský domov. (Kopřiva, 1997)

Komunikace je mocným nástrojem pro potřebu dávat lidem to co postrádají. V našem případě děti z dětského domova strádají kouzelná slůvka od svých rodičů. To nás přivádí k projevu chování pomáhat, rozvíjet jejich citové prožitky, pro jejich vývoj k dospělosti a využití svých nabytých poznatků k budoucímu životu. Je cílem utvářet takový vztah mezi mladistvými, aby projevili zájem komunikovat s ostatními a přijímat či nabízet určitou formu pomoci, kterou mají možnost sami tvořit. Realizací cíle je proniknutí do emocionálních složek v jednání mladistvými, tak aby si mohli utvářet své vlastní postoje s co nejmenší manipulací ovlivňovat s jejím významem svévolného rozhodování. (Křivohlavý, 1988)

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 CHARAKTERISTIKA POPISU VÝZKUMU

3.1 Cíl výzkumu

Výzkum znamená proces vytváření, z kterého vycházejí nové poznatky. Mělo by se jednat především o systematickou a pečlivě naplánovanou činnost, která je vedená snahou zodpovědět kladné výzkumné otázky a přispět k rozvoji daného oboru. Účelem výzkumu je objevování, vysvětlení, popis, nalezení teorie, ilustrace nebo nalezení senzibilizujících problémů. (Hendl, 2008)

Cíl výzkumu jsem si stanovil následovně:

Zjistit, do jaké míry ovlivňuje komunikace výchovu mladistvých v zařízení dětského domova ve Vizovicích.

3.2 Výzkumný problém

Význam výzkumného problému nám poskytuje definici na otázku „*Co je zapotřebí zodpovědět, abychom dosáhly cíle.*“ (Hendl, 2008) Pro naplnění našeho cíle jsem stanovil výzkumný problém následujícími výzkumnými otázkami.

Jaké komunikační prvky se nejvíce vyskytují v rámci komunikace mezi mladistvými z prostředí výchovného zařízení ve Vizovicích?

Jaký vliv mají tyto identifikované komunikační prvky na výchovu v rámci prostředí výchovného zařízení ve Vizovicích?

3.3 Druh výzkumu

Pro zvolení druhu výzkumu nám správnou volbu určuje naše definování výzkumného problému, který stanovuje v našem případě následující druh výzkumu:

kvalitativní výzkum

Podle Hendla (2008) významný metodolog Creswell (1998, s.12) definoval kvalitativní výzkum takto: „Kvalitativní výzkum je proces hledání porozumění založený na různých metodologických tradicích zkoumání daného sociálního nebo lidského problému. Výzkumník vytváří komplexní, historický obraz, analyzuje různé typy textů, informuje o názorech účastníků výzkumu a provádí zkoumání v přirozených podmínkách.“

3.4 Výzkumný vzorek

Kritérium, které rozhodlo při mé volbě respondentů, byla nutkavost mého přesvědčení zjistit, zda děti z dětských domovů mohou být dobře vychovávány přes sdělování všech komunikačních dovedností, které probíhají mezi všemi účastníky v zařízení.

Pro poznání výzkumného problému je šetření prováděno u tří mladistvých z výchovného zařízení ve Vizovicích a pro lépe pochopení problému i za účasti ostatních vrstevníků ve skupinové diskusi.

Všechny tři mladistvé respondenty jsem předem vybral záměrně. Protože jsem měl už dřívější zkušenost se všemi se poznat, když jsem občas navštěvoval výchovné zařízení ve Vizovicích, požádal jsem je, zda by se mohli účastnit jako respondenti u mého výzkumu v projektové části bakalářské práce. Při našem společném setkání by poskytli své názory, postoje na sociální vztahy mezi mladistvými v zařízení a snahu přiblížit svou komunikaci. Celý průběh zjištění všech potřebných údajů pro vypracování výzkumu probíhal po dobu čtyř týdnů.

3.5 Metody výzkumu

Kvalitativní dotazování tvoří naslouchání, vyprávění, kladení otázek lidem a získávání jejich odpovědí, proto dotazování může zahrnovat různé typy rozhovorů, dotazníků, škál a testů. (Hendl, 2008)

Pro kvalitativní výzkum jsem zvolil metody rozhovoru, ohniskové skupiny a zpětnovazebního dotazníku, které nám mají dát podněty pro zjištění výzkumného problému a objasnit stanovený cíl, a zajistit tak i podmínku **triangulace**, kterou se může rozumět i jako kombinace různých metod.

3.5.1 Rozhovor

Podle Hendla (2008) individuální rozhovor pomáhá badateli získat představy o tom, jak lidé přemýšlejí a mluví o tématech, o kterých potom může i diskutovat skupina. Individuální rozhovor znamená sběr dat od jedné osoby. Přitom je možné se zaměřovat na významové subjektivní struktury jedince. Mnoho názorů a postojů se však váže na sociální vztahy, proto je lepší příslušná data zjistit v sociální situaci, tedy ve skupině. Kvalitativní roz-

hovor není jen pouze sběrem dat, ale může mít i intervenční charakter. Proto má tazatel nabídnout dotazovanému možnost dodatečného kontaktu.

U rozhovoru se tedy zaměříme především na polostrukturovaný rozhovor, který pomůže zajistit podněty k našemu výzkumnému problému vyplývajících z odpovědí u tří záměrně oslovených mladistvých respondentů z dětského domova ve Vizovicích.

3.5.2 Ohnisková skupina

Reichel (2009) uvádí, že charakteristicky výstižný popis ohniskové skupiny může znít, a to podle definice Morgana jak on sám uvádí, že „Ohnisková skupina je technika výzkumu, která zhromažďuje údaje prostřednictvím skupinové interakce vzniklé v debatě na téma určené badatelem.“ (Morgan, 2001, s.18).

Ohnisková skupina může sloužit jako samostatný zdroj nebo jako multimetodický zdroj tzn. s kombinací jiných metod s kvalitativními údaji např. s rozhovorem a časněji i dotazníkem a pozorováním. Při používání této metody můžeme využít tzv. tichého pozorování, kdy pozorovatel registruje skupinovou dynamiku, nápadná gesta, mimiku účastníků a ostatních zvláštností probíhající diskuse. (Hendl, 2008)

Za použití prostřednictvím metody ohniskové skupiny se tedy budeme zabývat v našem případě hlubším zjištěním komunikačních prvků tří vybraných mladistvých, kteří poskytli podněty pro získání dat k výzkumu při skupinové diskusi s ostatními mladistvými ze zařízení. Dále zjištění používání prvků v jejich komunikaci mezi mladistvými a tak vytvářející i možnou atmosféru svých vztahů, týkajících se v zařízení jako v zázemí jejich výchovy.

3.5.3 Dotazník

Požítí metody prostřednictvím dotazníku je typem dotazování, u kterého se obvykle může používat přístup k osvětlení interpretací získaných z pozorování nebo jiných tipů dotazování. Produktem jsou odpovědi zapsané respondenty. Dotazník strukturovaný s uzavřenými otázkami je rozšířený více než jiné typy dotazníků a má převážně podstatu písemného způsobu dotazování. (Reichel, 2009)

Dotazník nám slouží jako doplňující metoda pro validitu získaných dat a zaznamenaných poznámek u předešlých dvou metod. Tedy v našem případě u zkoumání problematiky

vlivu komunikace skrz komunikační prvky na vzájemné vztahy vyskytující se u výchovy mezi vrstevníky z dětského domova ve Vizovicích.

3.6 Způsob zpracování dat

Získaná data následně zpracováváme a formulujeme výsledné doporučení pro zařízení ve Vizovicích, kde získané poznámky mohou posloužit pedagogickým pracovníkům.

3.7 Průběh sběru dat výzkumu

Podněty k získání dat chceme zpracovat k závěrečnému zhodnocení a doporučení, které se skutečně vytvořeny v místě rekreační chalupy u obce Loučka. Zde mladiství z dětského domova ve Vizovicích tráví většinou svůj volný čas. Využili jsme prostředí, které motivuje mladistvé k vlastní činnosti. Při společné domluvě s mladistvými, ale i vychovateli jsme si určili datum našeho setkání. Pro společně trávené chvíle jsme si stanovili průběh, jakým způsobem bude proveden rozhovor a kdy si zasedneme ke společnému stolu místní klubovny. Se záměrně vybranými třemi mladistvými, jsem po svolení jejich souhlasu provedl získání dat. Od těchto mladistvých pomocí metody rozhovoru, který byl vedený tazajícími se otázky, byly zaznamenány odpovědi. Na otázky nemuseli tyto mladiství vždy odpovídat, jen dle svého uvážení.

Po společné dohodě s celkovým počtem sedmi mladistvých bylo provedeno zjišťování dat z podmětů poskytnutých u tří vybraných mladistvých, jelikož jsou předmětem zaměření námi u výzkumu. K našemu výzkumu za pomoci tzv. metody ohniskové skupiny v klidné místnosti, pozorováním v diskusi zaznamenáváme vztahy komunikace a komunikačních prvků k výchově ve skupině vrstevníků z daného zařízení. Věkový rozdíl výběru byl nepatrný.

Vybraní mladiství poskytli vyplněný dotazník, který je považován k zajištění validity k výše zmíněným metodám.

3.7.1 Metoda rozhovoru

Rozhovor je zvolený v oblastech, které nám přibližují objasnění soužití, vztahu výchovy a komunikace u mladistvých z výchovného zařízení ve Vizovicích. Komunikační prvky nám mají jen napomoci vysvětlit náš výzkumný cíl.

Rozhovor je zaměřen na otázkách, od kterých očekáváme, že nám dají na ně odpovědi a z nich plynoucí podněty naši oslovení respondenti a povedou tak k objasnění oblastí, které jsou záměrně určeny pro lepší orientaci našeho poznání. Zjištěné poznámky z metody nám poslouží jako doplnění informací k dalším zvoleným metodám ve výzkumu.

Oblasti rozhovoru s otázky:

Oblast první - Jak vnímají svou komunikaci mladiství.

1. Jak často se pouštíš do rozhovoru s vrstevníky?
2. Cítíš se při rozhovoru k lidem otevřenější?
3. Zvažuješ svá slova při společné činnosti s druhými chovanci?
4. Při svém jednání s vrstevníky z domova nebo (strýcem, tetou) máš v sobě jasno o předání sdělení?
5. Máš pocitu, že málo mluvíš s vychovateli?

Oblast druhá - Je-li, komunikace u mladistvých vlivná, pro svou nebo vzájemnou výchovu.

6. Když se ti nařídí příkaz k vykonání práce, máš odvalu rozmlouvat to druhým, sobě samém nebo komukoliv?
7. Jak často jsi raději sám?
8. Když máte společný úkol např. ve skupině po čtyřech, jednáte spolu nápady úkolu?
9. Máš radost z chovanců při hře z jejich jednání a postojů při komunikaci s tebou?

Oblast třetí - Nástin vzájemného soužití mezi mladistvými.

10. Zveš do svého pokoje i druhé chovance?
11. Vztahuješ na sebe pozornost před ostatními ve výchovném zařízení?
12. Obýváš pokoj sám/a?

13. Sleduješ na druhém, jak vypadá jeho zevnější vzhled? Čím bys ty zaujal druhé děti ze zařízení?

Oblast čtvrtá - Vnímavost a přínos vzájemného soužití u mladistvých.

14. Říkáš po ukončení rozhovoru své dojmy chovancům nebo vychovatelům? Všimneš si i nálad v zařízení?

15. Všimneš si i nálad u dětí nebo jejich možného ovlivňování druhých v zařízení?

16. Dokud toto zařízení je tvým domovem co bys ovlivnil/a v dosavadní atmosféře s chovanci a vychovateli?

17. Máš starost o ostatní chovance, kteří s tebou žijí v domově?

18. Jsou ti vztahy lidmi ze zařízení přínosem k tvému jednání s lidmi nebo kamarády mimo výchovné zařízení?

❖ **Otázky v jednotlivých oblastech rozhovoru, jejich signatury a přepis zaznamenaných odpovědí, které byly zodpovězeny mladistvými z dětského domova ve Vizovicích:**

- Mladiství odpovídali na otázky v rozhovoru zaměřeného na oblasti následovně:

Otázka č. 1 „**Jak často se pouštíš do rozhovoru s vrstevníky?**“

R1. - Patrik odpovídal na otázku větou „*Moc ne, protože mě neposlouchají, co po nich chci.*“.

R2. - Lenka jako druhá odpovídající na otázku řekla větu „*Myslím si, že dostatečně mluvím, jak to zrovna potřebuju.*“.

R3. - Odpověď „*Nejvíc, když se stěhujeme nebo při úklidu. To jsme tu všichni.*“ je zodpovězená třetím mladistvým jménem Vojtěch.

Otázka č. 2 „**Cítíš se při rozhovoru k lidem otevřenější?**“

R1. „*Myslím, že jsem dost otevřený k ostatním.*“

R2. „Určitě.“

R3. „Cítím, když chci říct něco tak to řeknu.“

Otázka č. 3 „Zvažuješ svá slova při společné činnosti s druhými chovanci?“

R1. „Ne.“

R2. „Nehodnotím to, co řeknu.“

R3. „Ne, proč slova?“

Otázka č. 4 „Při svém jednání s vrstevníky nebo (strýcem, tetou) máš v sobě jasno o předání sdělení?“

R1. „Já mam pořád co říct.“

R2. „Nejde to s každým jasně mluvit. Záleží na tom komu, co chci říct.“

R3. „Když mě někdo naštve tak mám co mluvit.“

Otázka č. 5 „Máš pocity, že málo mluvíš s vychovateli?“

R1. „To já nevím snad mluvím, jak se to zrovna sejde, když něco potřebují.“

R2. „Někteří se nedají poslouchat, proto říkám často cokoliv mě napadne.“

R3. „Málo nemluví.“

Signatura významných slov v oblasti rozhovoru:

Otevřenost ke komunikaci

Mluvení dle zájmu a uvážení

Slovní význam není rozhodující

Otázka č. 6 „Když se ti nařídí příkaz k vykonání práce, máš odvahu rozmlouvat to druhým, sobě samém nebo komukoliv?“

R1. „Strýc Mirek mě říká, co mám udělat, ale s ním se nehádám, nechám si to pro sebe.“

R2. „Sama jsem naštvaná, když se nechám deptat, co chci říct.“

R3. „Stejně to udělám podle nálady, pak většinou sklapnu.“

Otázka č. 7 „**Jak často jsi raději sám?**“

R1. „*Večer u televize jinak ne.*“

R2. „*Když se naštvu, jsem sama, nechci nikoho slyšet.*“

R3. „*Docela často mám rád ticho nebo si poslechnu ve sluchátkách písničky.*“

Otázka č. 8 „**Když máte společný úkol např. ve skupině po čtyřech, jednáte spolu nápady úkolu?**“

R1. „*Baví mě fotbal, když hraju s Vojtou tak vždycky mě nahraje nebo ne a potom se hádáme. Mám rád i hledání indicií při hledání pokladu tam se bavíme dohromady, abychom vyluštili cíl.*“

R2. „*Ano.*“

R3. „*Záleží na tom s kým. Lenka je přesvědčivá.*“

Otázka č. 9 „**Máš radost z chovanců při hře z jejich jednání a postojů při komunikaci s tebou?**“

R1. „*Z toho jak se mnou mluví? Mám, když se pustím do Anety.*“

R2. „*Někdy nemám.*“

R3. „*Můžu mít radost.*“

Signatura významných slov v oblasti rozhovoru:

Respektování přikázaných činností

Únik pro relaxaci

Spolupráce

Otázka č. 10 „**Zveš do svého pokoje i druhé chovance?**“

R1. „*Ne hrabou se mi ve věcech, protože něco hledají a to nemám rád.*“

R2. „*Někdy musím je vyházovat.*“

R3. „*Zvu. Přijdou se mě na něco zeptat většinou.*“

Otázka č. 11 „**Vztahuješ na sebe pozornost před ostatními ve výchovném zařízení?**“

R1. „*Když něco chci tak asi jo.*“

R2. „*Já doufám, že ne, nemám to zapotřebí tady.*“

R3. „*Nevím, to vidí jiní.*“

Otázka č. 12 „**Obýváš pokoj sám/a?**“

R1. „*Ne.*“

R2. „*Jo.*“

R3. „*Ne se Štefanem.*“

Otázka č. 13 „**Sleduješ na druhém, jak vypadá jeho zevnější vzhled? Čím bys ty zaujal druhé děti ze zařízení?**“

R1. „*Jasně můžu takhle chodit i já. Určitě bych chtěl zaujmout, co dokážu třeba fotbalem.*“

R2. „*Dívám se, jak vypadají chlapi, když jsou staromódní tak mě moc nelákají. Jen ti pěkní a zaujala bych je očima.*“

R3. „*Jo pořád. Radši ničím.*“

Signatura významných slov v oblasti rozhovoru:

Podstata udržení soukromí

Pozornost k druhým, vkus

Žádná výstřednost a odchylování

Otázka č. 14 „**Říkáš po ukončení rozhovoru své dojmy chovancům nebo vychovatelům? Všimneš si i nálad v zařízení?**“

R1. „*Neříkám nic, a když tak jenom Mirkovi ten má náladu pořád.*“

R2. „*Vůbec ne. Mám radši, když někdo nic neví hlavně o mně. Někdy je to k nevydržení.*“

R3. „*To asi ne.*“

Otázka č. 15 „**Všimneš si i nálad u dětí nebo jejich možného ovlivňování druhých v zařízení?**“

R1. „*Ovlivňuje mě jenom sestra ta má nálady jak Mirek.*“

R2. „*Nálady ty jsou tu pořád.*“

R3. „*Ovlivňování ne, ale nálady jsou tu dobré.*“

Otázka č. 16 „**Dokud toto zařízení je tvým domovem, co bys ovlivnil/a v dosavadní atmosféře s chovanci a vychovateli?**“

R1. „*Všechno, aby to vedlo ale k lepšímu.*“

R2. „*Mohl by přijít nový chlap do domova.*“

R3. „*Více volnosti v samotném domově.*“

Otázka č. 17 „**Máš starost o ostatní chovance, kteří s tebou žijí v domově?**“

R1. „*Oni mají o mě starost tak já taky.*“

R2. „*Jak se to vezme ano.*“

R3. „*Mám.*“

Otázka č. 18 „**Jsou ti vztahy lidmi ze zařízení přínosem k tvému jednání s lidmi nebo kamarády mimo výchovné zařízení?**“

R1. „*Nevím snad ano.*“

R2. „*Na tohle neodpovím.*“

R3. „*Jsou, už jsem se s tím setkal a pomohla mně podpora od tety z domova.*“

Signatura významných slov v oblasti rozhovoru:

Soukromí ve sdělování

Atmosféra nálad, osobní volnost, starostlivost

3.7.2 Metoda ohniskové skupiny

Tento typ metody slouží nám jako multimetodická metoda s ostatními metodami, které jsou součástí našeho výzkumu. Místo konání našeho společného rozhovoru celé skupiny se uskutečnilo v klidné místnosti místní klubovny na chalupě u obce Loučka, kde tráví mladiství volný čas o víkendech.

- *Typ účastníků*

Mladiství dětského domova, kteří se znají. Výběr je proveden bez ohledu na věk a pohlaví těchto mladistvích.

- *Velikost skupiny*

Mladistvých bylo vybráno celkem sedm, kteří tvořili jednu skupinu včetně mladistvých, kteří poskytli podmínky k šetření našeho výzkumu.

- *Předmětem při zjišťování poznámek jsou:*

- vybraní mladiství, kteří dříve poskytli rozhovor. Zjišťovaná jsou tedy data (komunikační prvky) z jejich komunikace, jeví se nám jako vlivná v účelu způsobující určité chování a vztahy ve výchově mladistvých.

- *Úroveň naší diskuse je vedena:*

- méně strukturovanou skupinou, která slouží lépe k zaznamenávání poznámek ze společného projevu. Ten je zvolen formou vyprávění. Je to záměrně přizpůsobeno tím, že každý z účastníků má příležitost dozvědět se o zájmech samotných jednotlivců ve skupině. V tomto případě se mladiství dozvědí to, co je zajímavé. Úroveň metody je vyhovující pro pozorování komunikačních prvků u vybraných mladistvých. Moderátor skupiny vstupuje málo se vstupujícími otázkami, a tudíž vnímá větší hloubku šetřeného problému. Proto do diskuse není třeba vstupovat. Děje se jen, když je zapotřebí řídit její průběh. Veškeré získané údaje byly zaznamenávány v zápisníku.

- Průběh našeho setkání:

- Počátek diskuse

Všem mladistvým je položena otázka, která naznačila téma naší společné diskuse. Otázka zněla takto, „*Jak působí na každého z vás prostředí dětského domova a jak také prostředí chalupy, kde o víkendech trávíte většinu volného času.*“. Určil se dobrovolník, který disku-

si nastartoval svými zkušenostmi a názory týkajícími se svobodného vlastního projevu, co si myslí. Náhle se připojili k jeho projevu ostatní za okolností, jež předcházeli jeho vlastní postoje k domněnkám o dětském domově. Přibývalo více úhlů pohledů pro naši diskusi, kterou si především mladiství tvořili sami. Ze zpozorovaných příležitostí vyšlo očekávání, které se potvrdilo, že všichni mladiství ve společném rozhovoru rozpoutali širokou debatu o jednotlivých přístupech k výchově v zařízení. Považujeme to za příčinu toho, že mladiství se znají a tudíž nemají ostych k sobě být upřímní. Při diskusi se asi po 10 minutách překlenula původní otázka v horlivou diskusi na téma „*Co a jak je děláno každým jednotlivcem v domově správně.*“. Aby se nevytvořila v diskusi hádka mezi zúčastněnými ve skupině, která měla skutečnost se tvořit, bylo důvodem přejít dále k jiné otázce, z které se vyvinulo jiné téma naší rozpravy.

- Pokračování diskuse

Otázkou „*Co se vám zalíbilo při pobytu na horách.*“ se náhle diskuse proměnila v lepší atmosféru, než tomu předcházelo na začátku. Všichni ve skupině si sdělovali ty pěknější prožitky s jednotlivým vyprávěním každého účastníka. Diskuse se proměnila ve vyprávění, které bylo dosti doprovázeno komunikačními prvky sdělující řeč mírného verbálního a nonverbálního působení. To napomohlo lépe proniknout do všímání si některých prvků ovlivňující u mladistvých, kteří jsou předmětem výzkumu s ohledem na celou skupinu. Vyprávění zpomalilo tempo, které bylo přínosem pro každého z nás. Při klidném konverzování se podařilo vytvářet u jednotlivých mladistvých situaci vzájemného kontaktu, kdy hovořili dva společně až snad v dialogu. V něm si rozuměli a odnesli si z něj porozumění shody, ke které komunikující společně došli.

- Rozhovor v konečném působení

Asi po 40 minutách se naše vyprávění najednou vytrácelo a vytvářel se prostor k ukončení. Položil jsem tedy otázku „*Jak se cítili před začátkem našeho setkání a jak se cítí v tuto chvíli.*“. Každý se vyjádřil jakýmkoliv způsobem, co doprovázelo jejich činnost. Celý průběh našeho setkání se v jeden okamžik sešlo spoustu vyjádřených nálad a přesvědčivých nahlédů na dané konverzování, které proběhlo v situacích předcházejících naší diskusi. Tím bylo zakončeno naše společné setkání s poděkováním účasti a rozchodem k jiným činnostem.

✓ Zhodnocení průběhu naší diskuse

Začátek diskuse měl pomalý rozjezd, ale tím že se všichni účastníci časněji potkávají v domově a znají se tak nebyl velký problém tuto překážku brzo odstranit. Možná to mělo za následek jejich dosavadní nezkušenosti při takovém setkání a obavy z toho jak to vše funguje v takovém působení jako je skupinová diskuse. Volbou struktury diskuse moderátorem se atmosféra vyhrotila skrz názory jednoho účastníka, protože zvolený průběh je s malým vstupováním moderátora do rozpravy. To se projevilo, jako nevýhodou zvolené struktury ale přední stránkou věci bylo více soustředění na tzv. tiché pozorování moderátora s jeho možností zachytit zvláštnosti a komunikační prvky, které z vyprávěcí diskuse vyplývaly.

3.7.3 Metoda dotazníku

Požítí metody prostřednictvím dotazníku je typem dotazování, u kterého se obvykle může používat přístup k osvětlení interpretací získaných z pozorování nebo jiných tipů dotazování. Produktem jsou odpovědi zapsané respondenty. Dotazník strukturovaný s uzavřenými otázkami je rozšířený více než jiné typy dotazníků a má převážně podstatu písemného způsobu dotazování. (Reichel, 2009)

Dotazník byl vyplněn respondenty, kteří odpovídali na otázky dané k účelu pro možnost ověření validity předešlých poznámek našich dvou metod, které objasňují vliv komunikace ve vztazích a výchově mezi vrstevníky v rámci výchovného zařízení ve Vizovicích.

Dotazník je sestaven na otázkách a odpovědích, které se týkají našeho výzkumu, u nichž lze odpovídat uzavřenými odpověďmi ANO nebo Ne a NEBUDU ODPOVÍDAT.

Jeho zpracované odpovědi respondentů uvedených v dotazníku a zhodnocení je uvedeno v souhrnu pro zjištěná data.

Dotazník je uveden k náhledu v příloze P I.

3.8 Souhrn zjištěných dat z jednotlivých metod

3.8.1 Metoda rozhovoru

U rozhovoru jsou především odpovědi mladistvých v oblasti přibližující k objasnění vzájemných vztahů v soužití dotýkající se výchovy a komunikace. Komunikační prvky napomůžou vysvětlit lépe komunikační objasnění ve výchově.

- ✓ V souhrnu ve všech oblastech uskutečněného rozhovoru vychází z odpovědí následující charakteristika. Dva respondenti odpovídali, že mluví méně s vrstevníky, ale přitom se od nich může očekávat otevřenost. Všichni tři mladiství v odpovědích na otázku „Sleduješ na druhém, jak vypadá jeho zevnější vzhled? Čím bys ty zaujal druhé děti ze zařízení?“ uvedli, že mají přístup k všímavosti. Mladistvý respondent Vojta 15 let nemá pomyšlení zaujímat druhé svou osobností. Jeden tázaný otázkami z mladistvých odpověděl, že má jasné předpoklady v tom, co chce sdělit druhým. Zbývající dva u některých vrstevníků nemají jasné definované odpovědi. Záleží však u nich na vztahu k mladistvému, a to především je důležité pro rozhovor s druhými. Potom může proběhnout komunikace i s jednotlivými vrstevníky, ale záleží na jednotlivých mladistvých, do jaké míry si jsou vědomi působících vlivů, jako jsou jejich kladné či záporné dojmy. Ze signatur např. plyne otevřenost a uvážení nad komunikováním, dále i únik a relaxaci. Mladiství své soukromí považují za nedotknutelné, ale mají však všichni angažovanost ve spolupráci ve skupinách např. při řešení některých zadaných úkolů a to především prostřednictvím her. Samotnou hru považují jen jako oddechovou záležitost nebo jako povzbuzující např. při negativní změně svého chování jak uvedli dva respondenti. Oba tito dva mladiství rádi mají odvahu rozmlouvat a okomentovat věci a činnosti, které mají vykonat. Všichni tři respondenti se shodli na vnímání tamní atmosféry nálad jak u vrstevníků tak i celé skupiny. Svoji pozorností, ale zdaleka nejsou přesvědčeni. V odpovědích je zaznamenána přibližně celkově poloviční nutkavost vztahovat na sebe druhé vrstevníky. Je to z důvodů, že své dojmy jak uvedli, všichni respondenti nepřenášejí na ostatní. Jen v malých případech a tj. důvěrným osobám. Respondenti, kteří odpovídali na otázky rozhovoru, souhlasili se zlepšením celkové atmosféry v zařízení. Dosavadní zkušenosti z výchovy jsou přínosem pro vztahy i mimo zařízení u dvou odpovídajících respondentů. Celková podoba soužití je v domově zaměřená, ale však na starostlivosti o ostatní jak popsali naši respondenti.

3.8.2 Metoda ohniskové skupiny

Metoda nám pomáhá zjistit a identifikovat u vybraných mladistvých jejich nejčastější používané komunikační prvky. Tyto komunikační prvky slouží k objasnění, jaký a zda mají vliv na výchovu v rámci výchovného zařízení ve Vizovicích. Úrovní naší diskuse byla méně strukturovaná skupina, která nám pomohla dát podměty k zápiskům z našeho setkání. Průběh byl pojat diskusním vyprávěním.

✓ Poznámky zaznamenané v zápisníku:

Vojta málo komunikativní s více lidmi. Pouští se do rozhovoru jen s jediným vrstevníkem z domova, který není vybrán do zájmu zkoumání ve výzkumu. Je však vybraným účastníkem do skupiny našeho setkání. Vojta zaujímá schoulenou polohu těla, mluví tišeji. Přidává se více na stranu zájmu o obsah rozhovoru, který je jen mezi ním a partnerem v této komunikační situaci. Vliv zájmu komunikačního partnera o jeho přítomnost vede k jejich samotnému rozhovoru, který je náhle u konce. Příčinou je Vojtovo povšimnutí si ostatních. Používá komunikační výrazy v obličeji jako úsměv a mrkání k ostatním v jeho okolí.

Patrik má dost výstřední svůj hlas, protože zaujatými postoji ke svým názorům je dosti mluvný. Má sklon k přesvědčování. Více všímá si ostatních a zaujímá své místo k tomu co říkají ve chvílích při rozpravě. Jeho snaha je více říct své stavěné zájmy do naší společné rozpravy než ostatní. Proto povídání našeho setkání usměrňuje moderátor.

Lenka tuto uklidňující konverzaci přijímá. Pouští se do Patrikových zájmů možná až do hádavé diskuse pro usměrnění jeho postojů. Patrik lichotkami uklidňuje sebe i Lenku.

Ostatní účastníci vykládají své prožitky, které jsou shodné s položenou otázkou. Lenka je dost očima upřená k ostatním a nemá zájem o narušování naší rozpravy. Považuje své jednání za správné a cítí se přesvědčující k ostatním. Kontroluje chování ostatních a podle toho používá slova s pohybem rukou. Používá i přízvuky a pomlky mezi sdělením ve větách. Všichni měli svá místa po celou dobu obsazená. Žádný z účastníků neodešel ani nepustil své dosavadní místo.

Patrik po uklidnění atmosféry v diskusi přestal mluvit a jen zaujal pozici pozorovatele. Všichni před skončením byli jednotní si všichni porozumět. Mluvili mezi sebou především střídavě, kde jeden nahrazoval druhého v navazování rozpravy, která přešla až k příběhu. Dojmy po skončení měli každý jiné, protože úvod byl rozladěn do vyhrocující se hádkou

jednoho účastníka, který je zájmem při výzkumu tohoto našeho šetření. Při odchodu zaujali všichni klidný dojem.

3.8.3 Metoda dotazníku

Dotazník byl tedy vyplněn respondenty, kteří odpovídali na otázky dané pro možnost ověření validity předešlých poznámek našich dvou metod, které objasňují vliv komunikace ve vztazích a výchově mezi vrstevníky v rámci výchovného zařízení ve Vizovicích.

✓ Uzavřené otázky a obecně vyhodnocené odpovědi z dotazníku:

1) *Zaujme tě vzhled druhého? Jestli ano zaujal/a bys ty jeho taky?*

Všichni tři se shodují na první otázce pozitivně.

2) *Máš-li mluvit s vrstevníky v domově často. Je to pravda?*

Shoda je u všech uvedená negativně.

3) *Se sdělováním v rozhovoru přichází pravda a otevřenost k ostatním. Myslíš si to v tvém případě, že je tomu tak?*

Shoda je u všech uvedená pozitivní.

4) *Máš-li se vymlouvat k práci před ostatními je to pravda dle tvého názoru?*

Patrik uvedl pozitivní odpověď. Lenka a Vojta negativní odpověď.

5) *Umíš zaujmout něčím, aby ty sdělil/a to co právě potřebuješ?*

Patrik uvedl pozitivní odpověď. Lenka a Vojta negativní odpověď.

6) *Příklad: Jsi v týmu skupiny, která řeší úkoly s cílem. Je tato činnost z tvého pohledu příjemná?*

Shoda je u všech uvedená pozitivní.

7) *Máš-li být důvěrný k ostatním. Svěříš se jim v tom, co prožíváš?*

Patrik a Vojta uvedli pozitivní odpověď, ale Lenka negativní odpověď.

8) *Použit zkušenosti z domova mimo dané zařízení, jsou tebou využity v některých případech?*

Patrik a Vojta uvedli pozitivní odpověď. Lenka odpověděla negativně.

9) *Používáš mluvenou řeč k tomu, aby ti rozuměli ostatní?*

Pozitivní odpověď vyjádřili všichni tři mladiství respondenti.

10) *Můžeš uvést odpověď na otázku „Sleduješ očima chování vrstevníků z domova v rozpravě s tebou a ostatními?“.*

Lenka s Vojtou uvedli pozitivní odpověď a Patrik negativní odpověď.

11) *Můžeš sdělit, co nejde vyjádřit slovy ostatním vrstevníkům svými postoji a činy v chování?*

Patrik a Lenka uvedli pozitivní odpověď a Vojta odpověď nebudu odpovídat.

Zhodnocení dotazníku: Všechny odpovědi jsou u zodpovězených otázek vybranými mladistvými převážně ztotožněny s předešlými poznámky získaných při rozhovoru a ohniskové skupiny. Dotazník se osvědčil pro ověření validity jako dobrá metoda pro multimetodický postup při získávání údajů z více použitých metod ve výzkumu. Dotazník byl sestaven až po realizaci metod rozhovoru a ohniskové skupiny.

3.9 Doporučení pro výchovné zařízení ve Vizovicích

Byly zjišťovány nejčastější používané prvky v komunikaci u tří mladistvých z výchovného zařízení ve Vizovicích, a zda je možné těmito prvky ovlivnit jejich výchovu. Pro vypracování projektové části v bakalářské práci byli šetřeni tři mladiství ze zmíněného dětského domova. Cílem výzkumu tedy mělo být zjištění do jaké míry komunikace má ovlivnění na výchovu u těchto mladistvých. Z celkového souhrnu zjištěných dat z metod, které jsme použili pro vytvoření doporučujících charakteristik, můžeme vyvodit důvody potřeb v komunikování a tudíž i procesu vychovávání důležitým v tvorbě výchovy u mladistvých v dětském domově ve Vizovicích. Cíl výzkumu, bychom mohli formulovat jako potřebu komunikovat se správným sdělením pohnutek (motivů), aby mohla být realizována podmínka, která má účelnost při tak důležité tvornosti a činnosti ve výchově těchto mladistvých.

- i. Patrik 14 let je společenský kluk v jednání, když má zájem o činnost. Tato činnost je uspokojena hry a sportovními aktivitami. Při komunikaci zaujímá pozornost velmi otevřenou k ostatním vrstevníkům, ale jen při jeho osobních postojích, kterými stahu-

je pohledy ostatních na svou osobní pozornost. To nastínila poznámka ze skupinového vyprávění. Používá dosti řeč vyjadřující se slovy – verbální komunikaci v konverzačním stylu, která má za úkol přesvědčit ostatní o svých názorech projevující se předešlými prožitky. Málo je si vědom své větší hloubky všímavosti k ostatním. Při nedosažení cíle spokojenosti v komunikaci raději volí tzv. ústup projevující se pozorováním svého okolí. Samotný poznatek jak sám zaznamenal v dotazníku, uvádí jeho povšimnutí o nesledování ostatních vrstevníků ze zařízení. Při jeho pohledy směřovanými k okolí nabádá k otevření kontaktu v naslouchání s ostatními. Považuje své soukromí za nedotknutelné, avšak vztahy s okolím cítí uspokojující ve chvílích kdy jeho přesvědčování je účelné při komunikování s ostatními. Doporučením by mohla být rozvíjející se komunikace v oblastech, které považuje za radost, tj. činnostní hry a sportovní aktivity. V těchto oblastech může vyvíjet větší soudržnost a tím možno tak své chování přizpůsobovat ve vztazích k ostatním mladistvým ze zařízení.

- ii. Lenka 16 let je velmi působivá a přesvědčivá o vztazích, které v domově předcházejí skutečností. Používá nejvíce řeč vyjadřovanou slovy – verbální komunikací s doplňujícími prvky nonverbální komunikace a to gesty za pomoci rukou, přesto své zájmy ostatním slovy nesděljuje. Je to podmíněno svým soukromím. V komunikaci pozorováním je dosti otevřená svými všímajícími pohledy, ty mají funkci usměrnit ostatní v komunikaci, dojde-li ke konfliktu mezi mladistvími. V komunikační atmosféře s ostatními je přesvědčená ve svých postojích, které zaujímá v slovní řeči při konfliktech. Ty se pak vyvíjí charakteristickými vlastnostmi podle obsahu sdělení, jako záměrné působení k dosažení patřičného chování mladistvých. Může to být podmíněno jejím věkem, který má podstatu staršího dospívajícího dítěte v zařízení a tím tedy vést kontrolu chování u ostatních. Její komunikace obsahující prvky osobního sdělení v jakékoliv podobě by měla být přiměřeně účinná, tak aby ji přinesla úlevu nad možností tzv. výchovné kontroly ostatních mladistvých. Ta se projevila v průběhu skupinového vyprávění.
- iii. Vojtěch 15 let málo používá doplňující prvky např. gestikulace rukou při svém rozho-
voru s komunikačním partnerem. Vychází z něj řeč těla s pozice postoje schoulené

polohy (uvolnění) při komunikování s patrným naznačováním důvěry k ostatním komunikujícím. Z komunikace za pomoci mimické řeči je možno povšimnout si úsměvu a častého mrkání. To může mít podstatu nastínění zájmu o ostatní i přes jeho nesmělost. V rozhovoru s druhými se zaměřuje záměrně jen na jednoho partnera v komunikaci. Rád hovoří obsahově o technických záležitostech, které ho spojují s ostatními v komunikování. Je méně mluvný. Rozvíjet by se mohla u něj komunikace slovního projevu s větším počtem partnerů v komunikaci.

ZÁVĚR

Bakalářská práce nám měla přiblížit pochopení vztahu mezi komunikací a výchovou u tří dětí z výchovného zařízení či dětského domova prostřednictvím zkoumání komunikačních prvků vyskytujících se v komunikování. Práce měla tuto komunikaci u dětí odhalit a využít získané poznámky pro lepší porozumění potřeb a pomoci ve výchově u dětských vztahů, které jsou vytvářeny v okolním prostředí užívaného zázemí. Výsledkem zkoumání v projektové části práce bylo zachytit a odhalit s co největší pozorností komunikační prvky a jejich míra vlivu na výchovu u tří záměrně vybraných dětí z jednoho dětského domova ve Vizovicích. Měla objasnit u těchto dětí oblast komunikační problematiky, a zda spolupráce ve vztazích s ostatními mladistvími ze zařízení je tedy vlivná na jejich výchovu. Tyto získané poznámky nám posloužili k nahlédnutí do jejich vztahů, a jak je využívají pro samotný svůj prospěch i atmosféru prostředí. Odhalené komunikační prvky u těchto tří dětí objasnili jejich komunikování s vrstevníky z daného zařízení a především vychovatelům by měli poskytnout náhled pro jejich budoucí práci s těmito dětmi. Zájmem bylo i nastínění samotné důvěry dětí vyskytující se ve vztazích a výchově. U probíhajícího zkoumání ve výzkumu byly příčinou získaných poznámek jednotlivé metody, které měli nastínit dojmy. U rozhovoru tří dětí bylo zajistit šetření, jaké mají přesvědčení o svých komunikačních dovednostech či prvcích v problematice vztahů s ostatními. Děti vyplnily dotazník a zúčastnili se skupinového sezení, čímž pomohly zajistit větší objektivnost při výzkumu. Všechny tři děti mají společně v dětském domově pěkné prostředí, které jim prospívá ke vztahům s ostatními vrstevníky. Vztahy mají všichni mladiství u důvěry k ostatním velmi osobní. Při utváření vztahů ve výchově považují za důležitý nástroj tzv. komunikaci. Komunikace se nám prostřednictvím jejich osobního zúčastnění při našem setkání odhalila k lepšímu chápání významu společného soužití a pomáhání. Práce nastínila tyto možnosti v malém náhledu určení blízkosti všech vrstevníků z výchovného zařízení k sobě navzájem. Přesvědčení že komunikace může spojovat mladistvé při společném jednání, která je důležitá v situacích pro změny v jejich společném budoucím životě se projevila jako výchovná např. u jednoho respondenta, kde vliv sdělování na výchovu ostatních je osobní. Nejvíce se zasloužili na tomto projektu mladiství dětského domova ve Vizovicích, u kterých se tyto komunikační dovednosti mohou odhalit a zjistit jejich potřeby ve výchově. Komunikování nám může vytvářet i charakter osobnosti, který je důležitý v našem způsobu chování vyjadřovat prožitky. Poznámky obsažené v bakalářské práci mohou přispět i ostatním

k inspirování při zkoumání prvků vyskytující se v komunikaci. Mohou dát podněty pro pomáhání mladistvím, aby lépe poznali svoje vyjadřování se o vzájemných vztazích a komunikačního sdělování. Děkuji za příjemné setkání s těmito mladistvími i vychovateli, kteří byli trpěliví sdílet náš společný čas.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

- [1] CELÁ, J. *Kapitoly z teorie výchovy*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: UTB-Academia centrum, 2006. ISBN 80-7318-504-0.
- [2] HENDL, J. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. 2. vyd. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-485-4.
- [3] CHUDÝ, Š. a kol. *Hledání kořenů výchovy v současné společnosti: koncepce, úvahy, názory a dilemata*. Brno: Paido, 2006. ISBN 80-7315-131-6.
- [4] JANOUŠEK, J. *Verbální komunikace a lidská psychika*. Praha: Garda, 2007. ISBN 978-80-247-1594-0.
- [5] KAVANOVÁ, A., CHUDÝ, Š. *Výchova a volný čas: vybrané kapitoly z pedagogiky volného času*. Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně: UTB-Academia centrum, 2005. ISBN 80-7318-226-1.
- [6] KOHOUT, J. *Rétorika: umění mluvit a jednat s lidmi*. 3. vyd. Praha: Management Press, 1999. ISBN 80-7261-002-3.
- [7] KŘIVOHLAVÝ, J. *Jak si navzájem lépe porozumíme: kapitoly z psychologie sociální komunikace*. Praha: Svoboda, 1988. 25-095-88.
- [8] NELEŠOVSKÁ, A. *Pedagogická komunikace v teorii a praxi*. Praha: Garda, 2005. ISBN 80-247-0738-1.
- [9] PLAŇAVA, I. *Průvodce mezilidskou komunikací: přístupy, dovednosti, poruchy*. Praha: Garda, 2005. ISBN 80-247-0858-2.
- [10] MATĚJČEK, Z. *Co kdy a jak ve výchově dětí*. Praha: Portál, 1996. ISBN 80-7178-085-5.
- [11] REICHEL, J. *Kapitoly metodologie sociálních výzkumů*. Praha: Garda, 2009. ISBN 978-80-247-3006-6.
- [12] RHEINWALDOVÁ, E. *Jak vychovávat šťastné dítě*. 2. vyd. Praha: Motto, 1997. ISBN 80-85872-61-7.
- [13] MIKULAŠTÍK, M. *Komunikační dovednosti v praxi*. Praha: Garda, 2003. ISBN 80-247-0650-4.

- [14] KOPŘIVA, K. *Lidský vztah jako součást profese: psychoterapeutické kapitoly pro sociální, pedagogické a zdravotnické profese*. 2.vyd. Praha: Portál, 1997. ISBN 80-7178-150-9.
- [15] JANOUŠEK, J. *Sociální komunikace*. Praha: Nakladatelství svoboda, 1968.
- [16] ŠPAČKOVÁ, A. *Moderní rétorika: jak mluvit k druhým lidem, aby nám naslouchali a rozuměli*. Praha: Garda, 2003. ISBN 80-247-0633-4.
- [17] PELTOVÁ, N. *Umění komunikace*. Praha: Advent-Orion, 2001. ISBN 80-7172-804-7.
- [18] RADVANOVÁ, S., KOLUCHOVÁ, J., DUNOVSKÝ, J. *Výchova dětí v náhradní rodinné péči*. Praha: Státní pedagogické nakladatelství, 1988.
- [19] VOCILKA, M. *Dětské domovy v České republice*. Praha: Aula, 1999. ISBN 80-902667-6-2.

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

tj.	to jest
apod.	a podobně
např.	například
atd.	a tak dále
tzv.	takzvaný
tzn.	to znamená
R1.	respondent Patrik
R2.	respondent Lenka
R3.	respondent Vojtěch
č. 1-18	číslo otázky 1. až 18.

SEZNAM PŘÍLOH

PI: Dotazník

PŘÍLOHA P I: DOTAZNÍK ZPĚTNÉ VAZBY

Dobrý den ti přeji, jsem student sociální pedagogiky, Fakulty humanitních studií Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně. Chci právě tebe požádat o vyplnění dotazníku, který slouží pouze k účelu výzkumu v projektu, na kterém pracuji společně se závěrečnou bakalářskou prací.

1) Zaujme tě vzhled druhého? Jestli ano zaujal/a bys ty jeho taky?

ano   ne   nebudu odpovídat

2) Máš-li mluvit s vrstevníky v domově často. Je to pravda?

ano   ne   nebudu odpovídat

3) Se sdělováním v rozhovoru přichází pravda a otevřenost k ostatním. Myslíš si to v tvém případě, že je tomu tak?

ano   ne   nebudu odpovídat

4) Máš-li se vylouvat k práci před ostatními je to pravda dle tvého názoru?

ano   ne   nebudu odpovídat

5) Umíš zaujmout něčím, aby ty sdělil/a to co právě potřebuješ?

ano   ne   nebudu odpovídat

6) Příklad: Jsi v týmu skupiny, která řeší úkoly s cílem. Je tato činnost z tvého pohledu příjemná?

ano   ne   nebudu odpovídat

7) Máš-li být důvěrný k ostatním. Svěříš se jim v tom co prožíváš?

ano   ne   nebudu odpovídat

8) Použit zkušenosti z domova mimo dané zařízení, jsou tebou využity v některých případech?

ano   ne   nebudu odpovídat

9) Používáš mluvenou řeč k tomu aby ti rozuměli ostatní?

ano   ne   nebudu odpovídat

10) Můžeš uvést odpověď na otázku „Sleduješ očima chování vrstevníků z domova v rozpravě s tebou a ostatními?“.

ano   ne   nebudu odpovídat

11) Můžeš sdělit co nejde vyjádřit slovy ostatním vrstevníkům svými postoji a činy v chování?

ano   ne   nebudu odpovídat

Děkuji ti za vyplnění dotazníku a přeji ti a tvým kamarádům pěkný den.

